ANSVARSBEGRÄNSNINGAR FÖR GENOM BROTT VÅLLAD REN FÖRMÖGENHETSSKADA

– 2 kap 2 § SkL: omfattning och tillämpningsområde

VT 2010

Författare: Lena Westrup, 830208-7146

Handledare: Universitetslektor Mårten Schultz

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRKORTNINGAR…… 3
1. Inledning……... 4
1.1 Syfte och avgränsningar…… 4
1.2 Frågeställningar…….. 4
1.3 Metod och material……5
2. Bakgrund…….. 5
2.1 Motiven till bestämmelsen……. 6
2.1.1 Sambandet mellan straff och skadestånd……... 6
2.1.2 Ansvar för ren förmögenhetsskada ur ett historiskt perspektiv……. 7
2.2 Undantag från huvudregeln i utvidgande riktning……. 9
2.3 Översiktlig komparativ jämförelse……. 12
3. Begränsningar i bestämmelsens skyddsomfång – vad och vem omfattas?.....15
3.1 Allmänt om läran om skyddat intresse……... 16
3.1.1 Lärans ursprung och utveckling i tysk rätt…… 16
3.1.2 Läran i svensk rätt……. 18
3.2 Läran om skyddat intresse i förhållande till bestämmelsen i 2 kap 2 § SkL……..23
3.2.1 Lärans tillämplighet…….. 23
3.2.2 Lärans betydelse för tillämpningen av 2 kap 2 § SkL……24
3.2.2.1 Doktrinens ståndpunkt…….. 24
3.2.2.2 HD:s ståndpunkt…….. 27
3.3 Diskussion…….. 30
4. Begränsningar i bestämmelsens tillämplighet…….. 33
4.1 Normkonflikter i praxis……..33
4.2 Kommentarer i doktrinen……36
4.3 Diskussion…….. 38
5. Sammanfattning och slutsats…….. 41
KÄLLFÖRTECKNING……44

FÖRKORTNINGAR

BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
BrB	Brottsbalken
HD	Högsta domstolen
JustR	Justitieråd
NJA	Nytt juridiskt arkiv
RB	Rättegångsbalken
SkL	Skadeståndslagen

1. Inledning

Det är en huvudregel i svensk skadeståndsrätt att utomobligatorisk ersättningsskyldighet för ren förmögenhetsskada föreligger när skadan vållats genom brott. Liksom oftast är fallet inom juridiken är denna huvudregel dock försedd med undantag. Ibland föreligger skadeståndsskyldighet för ren förmögenhetsskada trots att ingen brottslig handling företagits. Men situationen kan också vara den motsatta. Ibland anses skadeståndsansvar således inte föreligga trots att ett brott har begåtts och trots att detta brott orsakat en ren förmögenhetsskada. Medan den första kategorin av undantag behandlats tämligen utförligt i olika skadeståndsrättsliga sammanhang har mindre uppmärksamhet ägnats den senare typen av undantag. Denna uppsats är ett blygsamt försök att ändra på det.

1.1 Syfte och avgränsningar

Syftet med det här arbetet är att undersöka vilka begräsningar som kan urskiljas i gällande rätt beträffande utomobligatoriskt skadeståndsansvar för sådan ren förmögenhetsskada som vållats genom brott. Mer konkret syftar arbetet till att närmare studera bestämmelsen i 2 kap 2 § SkL och därvid försöka avgränsa dess omfattning och tillämpningsområde. Tanken är att det därigenom ska bli möjligt att skönja undantagen från huvudregeln att skadestånd ska utgå för ren förmögenhetsskada som vållats genom brottslig gärning. En naturlig följd av det övergripande syftet är att fokus i arbetet kommer att ligga på de undantag som begränsar skadeståndsansvaret. Undantag från huvudregeln som tvärtom utvidgar ansvaret kommer att behandlas översiktligt i syfte att teckna en helhetsbild av huvudregelns tillämpningsområde, medan en närmare redogörelse för dessa lämnas därhän.

1.2 Frågeställningar

För att uppnå syftet kommer följande frågeställningar behandlas:

- På vilket sätt begränsas, den i 2 kap 2 § SkL reglerade, bestämmelsens skyddsomfång? Med andra ord: hur avgränsas den ersättningsberättigade kretsen och det skyddade förmögenhetsintresset?

- Hur förhåller sig 2 kap 2 § SkL till andra lagregler som reglerar ersättningsskyldighet för skada som uppkommit genom brottslig gärning? Med andra ord: i händelse av en normkonflikt, när får lagrummet stå tillbaka?

1.3 Metod och material

Jag har arbetat enligt traditionell juridisk metod, vilket innebär att gällande rätt har försökt uttolkas ur rättskällorna. Den del av arbetet som behandlar begränsningar i det aktuella lagrummets skyddsomfång har fått en huvudsaklig teoretisk prägel, av den enkla anledningen att ämnet inte behandlats i någon större utsträckning i svensk praxis. Däremot har frågan om skyddsomfång uppmärksammats en del i doktrinen, vilken därför har kommit att bli den dominerande rättskällan i denna del. Det har dock gjorts tappra försök att uttolka så mycket som möjligt även ur praxis och förarbeten.

I den senare delen, som behandlar lagrummets tillämpningsområde i förhållande till annan lagstiftning, har undersökningen blivit desto mer koncentrerad till praxis. De slutsatser som har dragits kring lagrummets tillämpningsområde grundas således främst på de par, tre fall där HD har behandlat frågan även om diskussionen också hämtat stöd i förarbeten och doktrin. Att de två olika delarna primärt grundar sig i olika rättskällor har resulterat i att de sinsemellan har fått något olika utformning.

Först och främst är arbetet koncentrerat till gällande svensk rätt. I den inledande delen, som syftar till att teckna en bakgrund till arbetets huvudsakliga frågeställningar, har det dock företagits en kort studie av andra rättsordningars regler om utomobligatorisk skadeståndsskyldighet, för att bättre sätta den svenska huvudregeln i sitt sammanhang. Även i övriga delar har det bitvis sneglats på utländsk doktrin och praxis, i syfte att skapa större förståelse för det inhemska rättsläget.

2. Bakgrund

2 kap 2 § SkL lyder som följer: ”Den som vållar ren förmögenhetsskada genom brott skall ersätta skadan”. Bestämmelsen fanns från början i 2 kap 4 § SkL men överflyttades

till dess nuvarande plats i och med de ändringar av SkL som skedde 2001. Regeln syftar till att särskilja de rena förmögenhetsskadorna från person- och sakskadorna. Medan ersättningsskyldighet för de senare skadetyperna endast förutsätter culpöst handlande – enligt den allmänna culparegeln i 2 kap 1 § SkL – krävs det således brottslig gärning för att den förra skadetypen ska föranleda skadeståndsskyldighet.

2.1 Motiven till bestämmelsen

Någon närmare motivering till specialregleringen beträffande ersättning för ren förmögenhetsskada står inte att finna i förarbetena till SkL. Departementschefen anger kort och gott att det i gällande rätt finns ett krav på straffbar handling för att sådan skada ska ersättas och att goda skäl talar för denna ståndpunkt.[1] Som påpekas i lagkommentaren kan ett tänkbart skäl till den ansvarsbegränsning, som kravet på brottsligt handlande utgör, vara att de rent ekonomiska följderna av ett visst handlande ofta blir både omfattande och svåröverskådliga.[2] Detta framstår som särskilt tydligt vid en jämförelse med, de i regel mer avgränsade, person- och sakskadorna.

Till saken hör också att det i större utsträckning är befogat att vålla andra förmögenhetsskada än person- och sakskada. Det klassiska exemplet är att det i många fall är både sunt och samhällsnyttigt att en ekonomisk aktör tillfogar sina konkurrenter förmögenhetsskada, exempelvis genom att erbjuda bättre varor till ett förmånligare pris, eftersom marknadsekonomin bygger på fri konkurrens. Att det finns ett behov av någon form av ansvarsbegräsning beträffande ersättningsskyldighet för ren förmögenhetsskada torde därmed stå klart. Men varför har den fått just formen av ett krav på brottslig gärning?

2.1.1 Sambandet mellan straff och skadestånd

Det har traditionellt sett funnits ett nära samband mellan skadestånd och straff i svensk rätt. Hellner påpekar att det ur ett rättspolitiskt perspektiv finns aspekter som talar både för och emot ett sådant samband. Den gemensamma nämnaren hos straff och skadestånd kan anses vara att båda instituten fungerar som sanktion mot ett handlande som samhället anser vara felaktigt. Detta påstående är dock endast delvis korrekt, då straff används för

[1] Prop. 1972:5 s 157.
[2] Bengtsson och Strömbäck, s 57.

att markera ett visst handlandes särskilda förkastlighet. Själva poängen med straff är att ha en stigmatiserande verkan och detsamma kan inte anses gälla för skadestånd. Dessutom är prevention bara ett av de syften som skadeståndet ska tjäna, vid sidan av dess reparativa och kostnadsfördelande funktioner.[3]

Att de två instituten varit historiskt sammanlänkande framstår hur som helst klart vid en tillbakablick i tiden. Det mest uppenbara beviset för detta är att skadeståndsreglerna innan SkL:s tid återfanns i 1864 års strafflag, där de förblev även efter BrB:s inträdande.[4] Det var således först i samband med SkL som det stiftades en separat, civilrättslig lag med regler om skadeståndsskyldighet. Den centrala bestämmelsen i skadeståndskapitlet i 1864 års strafflag var dess första paragraf som stadgade att skada som någon vållat annan genom brott skulle ersättas av den brottslige. Principen som regeln byggde på kan urskiljas redan i det medeltida botsystemet, där den som begick brott blev skyldig att betala ett slags primitivt skadestånd. En del av den bot som den brottsliga tvingades erlägga gick nämligen inte till staten, utan till målsäganden.[5]

Den i svensk rätt ovanligt starka kopplingen mellan de skadeståndsrättsliga och de straffrättsliga systemen kommer till uttryck på ett flertal olika sätt, exempelvis gäller samma ansvarsfrihetsgrunder och samma principer för bedömningen av orsaksförhållande och adekvans i båda systemen.[6] Det är mot den bakgrunden som valet av ansvarsbegränsning i 2 kap 2 § SkL ska ses.

2.1.2 Ansvar för ren förmögenhetsskada ur ett historiskt perspektiv

Enligt skadeståndsbestämmelserna i 1864 års strafflag var således huvudregeln att skador som vållats genom brott skulle ersättas. Regeln omfattade såväl person- och sakskada som ren förmögenhetsskada och gjorde alltså ingen skillnad på dessa skadetyper. Person- och sakskadorna reglerades dock inte exklusivt av denna regel, utan kunde ersättas även i avsaknad av brottsligt handlande, i enlighet med den allmänna culparegeln som var på frammarsch i Europa under 1800-talet.[7]

[3] Hellner och Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s 61.
[4] Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s 131.
[5] Hellner och Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s 30.
[6] Hellner och Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s 31.
[7] Hellner och Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s 31.

Den allmänna uppfattningen är att rättsvetenskapsmannen Winroth är att ”skylla” för att skillnaden mellan skadetyperna i detta avseende fick fäste i svensk rätt.[8] Detta på grund av att han i sina arbeten, utgivna omkring förra sekelskiftet, diskuterade i vilken grad den svenska skadeståndsrätten överrensstämde med de romerska rättsprinciper som den moderna skadeståndsrätten stammar ur. Härvidlag kom Winroth bland annat fram till att ansvaret för förmögenhetsskada var mer begränsat i svensk rätt än i romersk, eftersom den svenska rätten ställde krav på brottslig gärning för att sådan skada skulle ersättas.[9]

Kleineman är föga imponerad av att eftervärlden använt Winroths uttalanden för att rättfärdiga regeln i 2 kap 2 § SkL, när denne i Kleinemans mening uttalat sig ur ett klart rättspositivistiskt perspektiv. Alltså skulle det aldrig ha varit Winroths avsikt att uttala sig om den svenska regelns lämplighet eller ändamålsenlighet, utan endast om dess existens. Om Winroth över huvud taget förordade regelns tillämpning så beror det enligt Kleineman på att han som rättspositivist fann det tryggt med en tydlig ansvars-avgränsning, inte på att han försvarade sambandet mellan straff och skadestånd ur ett teleologiskt perspektiv.[10] Möjligen säger alltså Winroths uttalanden oss inte så mycket om *varför* kravet på brottslig handling fått fungera som ansvarsbegränsning för de rena förmögenhetsskadorna. De vittnar dock om att det redan i slutet av 1800-talet fanns tendenser till ett krav motsvarande det i 2 kap 2 § SkL, vilket även det är intressant för förståelsen av huvudregelns bakgrund.

Praxis från tiden kring förra sekelskiftet tyder också på existensen av en regel liknande dagens, även om den kanske inte alltid uttalades av HD. I regel verkar således en friande dom i den straffrättsliga bedömningen ha uteslutit skadeståndsansvar. I en del fall förekommer det dock skiljaktiga meningar i denna fråga, vilket tyder på att regeln vid den här tiden ännu inte var skriven i sten.[11] I rättsfall från tjugo- och trettiotalet, som gällde ersättningsskyldighet för sådan ekonomisk skada som orsakats av – lagliga – fackliga stridsåtgärder, uttalade HD i lite mer klara ordalag att avsaknaden av brott omöjliggör

[8] Hellner och Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s 32, Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s 84 ff., Bernitz, s 117.
[9] Winroth, s 76 och s 137 ff.
[10] Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s 85 ff. Det ska tilläggas att Kleinemans synpunkter framförs i ett sammanhang som syftar just till att ifrågasätta ändamålsenligheten med regeln i 2 kap 2 § SkL, vilket självfallet kan ha haft inverkan på bedömningen.
[11] NJA 1912 s 144 och NJA 1916 s 329. Jfr Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s 210 ff.

utdömande av skadestånd.[12] En längre motivering till denna regel lyser dock med sin frånvaro.

Sammantaget står det klart att en regel med samma innebörd som 2 kap 2 § SkL funnits i svensk rätt långt före det aktuella lagrummets uppkomst. Men inte heller vid en historisk tillbakablick går det att hitta några självklara ändamålsskäl till att låta ansvarsbegränsningen få formen av ett krav på brottslig gärning. Med tanke på den knappa formuleringen i förarbetena framstår motiven till bestämmelsen därför som något dunkla.

Möjligen har regelns utformning att göra med det sätt som SkL uppstod på. Lagen är inte resultatet av ett helhetsgrepp på skadeståndsrätten utan bygger på tre skilda betänkanden som företagits vid olika tidpunkter och på olika områden. Ett av dessa betänkanden syftade bl.a. till att ersätta skadeståndskapitlet i 1864 års strafflag utan att företa några väsentliga ändringar däri.[13] Att någon närmare motivering till regelns utformning inte står att finna kan med andra ord ha sin förklaring i att utformningen aldrig var föremål för någon utförligare diskussion vid SkL:s uppkomst, utan snarare är en kvarleva från den ålderdomliga lagstiftning SkL syftade till att ersätta.[14]

2.2 Undantag från huvudregeln i utvidgande riktning

Den här framställningen tar som ovan nämnts sikte på begränsningar i det utomobligatoriska skadeståndsansvaret för ren förmögenhetsskada. Det blir därför inte aktuellt med någon mer ingående analys av de undantag från huvudregeln som tvärtom utökar ansvaret. En kort redogörelse för några av dessa undantag kan dock vara av intresse för att sätta huvudregeln i sitt sammanhang.

Först och främst finns det lagstadgade undantag från huvudregeln i 2 kap 2 § SkL. SkL är en ramlag, vilket framgår redan av dess första paragraf; lagen ska tillämpas såvida inget annat är föreskrivet i lag eller föranleds av avtal. Finns det i annan lagstiftning skadeståndsbestämmelser som är specifika för ett visst rättsområde får SkL således stå

[12] Bl.a. NJA 1925 s 85 och NJA 1935 s 300.
[13] Hellner, *Behöver vi en ny skadeståndslag?*, s 282 f.
[14] Jfr Hellner, *Behöver vi en ny skadeståndslag?*, s 284 ff.

tillbaka. Beträffande ren förmögenhetsskada finns det sådana specifika bestämmelser på en rad områden, bestämmelser som ofta avviker från huvudregelns krav på brottslig gärning för att utomobligatoriskt ansvar ska uppstå. Ett exempel är immaterialrättens område, där det finns regler som stadgar skadeståndsansvar för den som culpöst vållar ren förmögenhetsskada genom att göra intrång i annans rättigheter. Förfarandet behöver inte vara straffbelagt för att ersättning ska utgå.[15] Ett annat exempel är den associations-rättsliga lagstiftningen, där olika aktörer i stor utsträckning åläggs skadeståndsskyldighet för ren förmögenhetsskada utan något samband med brott.[16]

Lagreglerade undantag får väl anses vara klara och relativt enkla att tillämpa. Mer komplicerat blir det vid avsaknad av sådana lagregler. För även om 2 kap 2 § SkL får anses utgöra huvudregeln är det en huvudregel som ifrågasatts kraftigt i doktrinen[17] och som HD dessutom valt att frångå i ett flertal fall. Att dra upp gränserna för vilka – icke lagstadgade – undantag som utvidgar ersättningsskyldigheten för ren förmögenhetsskada är därför inte helt lätt.

I doktrinen framhålls att regeln i 2 kap 2 § SkL enligt förarbetena inte är avsedd att ligga till grund för strikta motsatsslut utan ska ses som ett principstadgande.[18] Uppfattningen stöder sig på ett uttalande i propositionen om att den nya lagregeln inte skulle ”utgöra hinder för en rättsutveckling genom praxis i riktning mot ett vidgat ansvar för ren förmögenhetsskada”.[19] En tendens till sådan utvidgning har som antytts ovan också kunnat skönjas i HD:s praxis. Det rör sig om fall där inget brott har begåtts och där ansvaret visserligen varit utomobligatoriskt, men där förhållandet mellan skadevållare och skadelidande ansetts varit så pass närliggande ett kontraktuellt förhållande att ersättning för ren förmögenhetsskada ändå utdömts. Nedan följer en kort redogörelse för några av de viktigare rättsfallen.

I NJA 1980 s 383 hade en direktör i en ackordscentral som förordnats som god man i enlighet med ackordslagen culpöst upprättat en felaktig bouppteckning för ett aktiebolags räkning. Den felaktiga bouppteckningen ingick därefter i underlaget för tredje mans

[15] T.ex. 7 kap 54 § lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.
[16] T.ex. 29 kap ABL.
[17] Bl.a. Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, Dufwa.
[18] Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s 139, Dufwa, s 205.
[19] Prop. 1972:5 s 568.

beslut att garantera ackord för bolaget. Skadeståndsskyldighet ansågs föreligga då överrenskommelsen mellan ackordscentralen och tredje man om dennes garantiutfästelse var att likna vid ett avtal och utfästelsen i väsentlig grad var grundat på den felaktiga bouppteckningen.

NJA 1987 s 692 rörde ett värderingsintyg för en fastighet. Intyget hade utfärdats av en värderingsman på uppdrag av en potentiell köpare av fastigheten och låg sedan till grund för ett lån som denne beviljades av ett investeringsföretag. Värderingsintyget visade sig vara grovt felaktigt och värderingsmannen ansågs skyldig att ersätta den skada som investeringsföretaget led till följd av detta. HD uttalade att syftet med ett värderingsintyg avseende fast egendom normalt är att tjäna som underlag vid köp eller kreditgivning och att en utfärdare av ett sådant intyg får räkna med att även annan än den ursprungliga uppdragsgivaren förlitar sig på detta. I enlighet härmed ansågs ersättningsskyldighet föreligga, inte bara gentemot kontraktspart utan även gentemot tredje man.

Omständigheterna i NJA 2001 s 878 var snarlika dem i det föregående fallet med den skillnaden att det angetts i värderingsintyget att detta var avsett att användas endast inom ramen för det aktuella uppdraget. Ett faktum som enligt HD ledde till att intyget inte kunde anses föranleda utomobligatoriskt skadeståndsansvar när det låg till grund för tredje mans förmögenhetsskada.

I NJA 2005 s 608 utvidgade HD ansvaret ytterligare och ansåg en, utanför kontraktsförhållandet stående, tredje man bli ersättningsskyldig för den förmögenhetsskada som orsakats ena kontraktsparten. Fallet rörde överlåtandet av ett kommersiellt hyreskontrakt. Överlåtaren hade blivit svikligt förledd att överlåta kontraktet till en konkurrent, genom att denne innehade aktiemajoriteten i det bolag som utgjorde formell kontraktspart. Det konkurrerande bolaget ansågs ansvarigt för den förmögenhetsskada som överlåtaren led till följd av det svikliga förfarandet, eftersom det ansågs ha ingripit i kontraktsförhållandet på ett kvalificerat otillbörligt sätt och gjort ett ”tydligt avsteg från vad som måste krävas av en kommersiell aktör”. Det citerade uttalet kopplar tillbaks till den ovan nämnda grundtanken att ett visst mått av förmögenhetsskada måste tålas och rentav vara nyttig i en marknadsekonomi. Här gick dock gränsen enligt HD.

Sammantaget finns det alltså en hel del undantag som utvidgar ersättningsskyldigheten i förhållande till huvudregeln i 2 kap 2 § SkL. Många av dem är reglerade i lag men de senaste årens praxis tyder också på att HD tagit till sig de åsikter som framförts i doktrinen och börjat öppna upp för ett utvidgande av ansvaret, vilket också verkar ha varit lagstiftarens avsikt. Utvecklingen verkar således gå mot en mer flexibel syn på ansvar för ren förmögenhetsskada. Att bestämmelsen i 2 kap 2 § SkL strikt utgör vad Kleineman kallar en ”spärregel” torde därför numera vara en sanning med modifikation.

2.3 Översiktlig komparativ jämförelse

I kontinentala rättssystem är det vanligt att all utomobligatorisk skadeståndsskyldighet regleras i en enda regel, en generalklausul som omfattar alla slags skadegörande handlingar.[20] Graden av detaljering i dessa generalklausuler varierar i hög grad mellan de olika rättsordningarna. Föga förvånande står enligt von Bar de mer detaljerade reglerna att finna i rättsordningar där lagstiftaren traditionellt sett förhållit sig avog till att överlåta makt till domstolarna. I system där man velat begränsa domstolarnas utrymme för skönsmässig bedömning har det således skapats klarare riktlinjer för dessa att hålla sig till, medan man i andra länder överlåtit till rättspraxis att närmare utveckla grunderna för skadeståndsskyldighet, i enlighet med principerna om culpa och orsakssamband.[21] Tendensen syns även på de rena förmögenhetsskadornas område. Ett exempel på en sådan tydligare detaljstyrning är nämligen att dela upp de olika skadetyperna och låta olika regler gälla för de olika kategorierna av skador.

I Frankrike, Belgien, Luxemburg och Spanien, länder vars regler för den utomobligatoriska ersättningsskyldigheten är mycket allmänt hållna, görs ingen åtskillnad mellan å ena sidan person- och sakskada och å andra sidan ren förmögenhetsskada.[22] Inte heller i den engelska rättsordningen görs någon sådan skillnad, en naturlig följd av att det angloamerikanska systemet inte fokuserar på typen av den uppkomna skadan utan på skadevållarens beteende.[23] I de flesta andra europeiska rättsordningar särskiljs de rena förmögenhetsskadorna på så vis att dessa endast i undantagsfall ska ersättas av

[20] von Bar, *The common European law of torts, vol. one*, s 20.
[21] von Bar, *The common European law of torts, vol. two*, s 30.
[22] von Bar, *The common European law of torts, vol. two*, s 30.
[23] Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s 332 ff.

skadevållaren.[24] Vilka undantagsfallen är och hur bestämmelserna som reglerar dessa ser ut skiljer sig åt från land till land.

Den tyska regleringen är uppdelad i tre delar. I 823 § 1 st. BGB sker en uppräkning av absoluta rättigheter, som om de rättsstridigt kränks ovillkorligen föranleder ersättningsskyldighet. Bestämmelsen tar först och främst sikte på person- och sakskada. 823 § 2 st. BGB stadgar skadeståndsansvar för den som kränker en rättsregel. Här finns ingen begräsning till fysiska skador, utan ansvaret omfattar all slags skada. Med ”rättsregel” avses inte endast straffrättsliga regler, utan även andra regler omfattas av begreppet. Bestämmelsen kompletteras av generalklausulen i 826 § BGB som ger domstolarna en möjlighet att ingripa, även om kriterierna i 823 § inte skulle vara uppfyllda. 826 § stadgar ersättningsskyldighet för uppsåtliga handlingar som strider mot goda seder och ansvaret omfattar även ren förmögenhetsskada. Bestämmelsen tar sikte på t.ex. chikanösa beteenden och andra uppsåtliga handlingar som av rättsordningen uppfattas som stötande.[25]

I Danmark råder den grundläggande principen att skada som orsakas genom rättsstridig handling är ansvarsgrundande, oavsett om den vållats genom uppsåt eller oaktsamhet. Det görs i detta avseende ingen åtskillnad mellan skadetyperna, utan culparegeln gäller i princip för såväl person- och sakskada som för ren förmögenhetsskada.[26] I praktiken bedöms dock ansvaret för sak- och personskador strängare än för rena förmögenhetsskador. De senare anses som huvudregel skyddade av kontraktsrätten och speciella kriterier krävs för att ersättning ska utgå i utomobligatoriska förhållanden. Dessa kriterier är emellertid inte reglerade i lag och det finns inget krav på samband med brottslig gärning. [27] Med andra ord ges de danska domstolarna betydligt större flexibilitet i sin ansvarsbedömning än vad som är fallet i Sverige.

Enligt Kleineman grundar sig denna skillnad i det faktum att de danska reglerna är starkt influerade av den så kallade rättsstridighetsläran, som aldrig fick ordentligt fäste i den svenska skadeståndsrättsdebatten. Läran dominerade debatten i Norden från senare delen av 1800-talet till efterkrigstiden och fick allra störst inflytande på bedömningen av

[24] von Bar, *The common European law of torts, vol. two,* s 30.
[25] Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s 395 ff.
[26] von Eyben och Isager, s 8.
[27] von Bar, *The common European law of torts, vol. one*, s. 272 f.

gränserna för ersättningsansvaret. Den tar utgångspunkt i rättstridighetsbegreppet, och går mycket kortfattat ut på att varje handling som angriper eller skadar ett rättsligt intresse är att se som rättsstridiga och ska leda till ersättningsskyldighet, oavsett om handlingen är straffbar eller ej. Vid bedömningen av huruvida en handling är rättsstridig sker en intresseavvägning, där gärningens skada ställs mot dess nytta.

Kleineman hävdar att läran kom att utgöra en ”intellektuell ram” för domstolarna i dess bedömning av ansvarets gränser och på så vis gjorde detaljerade undantagsregler, som t.ex. den svenska regeln i 2 kap 2 § SkL, överflödiga. Med andra ord kunde domaren med rättstridighetsbegreppet som grund göra en friare bedömning i varje enskilt fall av om en viss handling skulle föranleda ersättningsansvar för ren förmögenhetsskada.[28] Domstolarnas, med nordiska mått mätt, stora frihet finns alltså kvar som en restprodukt även i den moderna danska rättsordningen.

Inte heller i norsk skadeståndsrätt uppställs något krav på brottslig gärning för att ersättning för ren förmögenhetsskada ska utgå. Den historiska kopplingen mellan straff och skadestånd är så gott som utraderad i norsk rätt och den skadeståndsrättsliga ansvarsbedömningen sker nu helt oberoende av den straffrättsliga.[29] Culparegeln gäller som huvudregel generellt och att även den norska skadeståndsrätten influerats av rättstridighetsläran märks på det faktum att domstolarna, liksom i Danmark, fått stor frihet att utveckla principerna för ansvarsbedömningen.[30]

De finska reglerna är snarlika de svenska men med den skillnaden att det liksom i den tyska rättsordningen finns en generalklausul som ger utrymme för en viss skönsmässig bedömning i domstolarna. Ansvar för ren förmögenhetsskada ersätts nämligen enligt de finska bestämmelserna vid brottsligt handlande, fel i myndighetsutövning och i andra fall då det finns synnerliga skäl.[31]

Även den portugisiska lagstiftaren har tagit stort intryck av det tyska systemet. I Portugal blir den ersättningsskyldig som oaktsamt och rättsstridigt kränker en absolut rättighet eller överträder en handlingsnorm. De portugisiska domstolarna har härvidlag fått

[28] Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s 40 ff.
[29] Nygaard, s 30 f.
[30] Jfr Nygaard s 169.
[31] von Bar, *The common European law of torts, volume one*, s 270.

begränsat bedömningsutrymme i och med att det endast är lagstadgade handlingsnormer som räknas, närmare bestämt skyddsbestämmelser i lag som tar sikte på privata intressen. Skyddsbestämmelserna behöver inte nödvändigtvis vara av straffrättslig art, men då så ofta är fallet blir konsekvensen för de rena förmögenhetsskadornas räkning en reglering som påminner om den svenska.[32]

Liksom von Bar framhåller skiljer sig de europeiska systemen för utomobligatoriskt ansvar inte så förfärligt mycket åt, dess olikartade utformning till trots. I länder med allmänt hållna regler kompenseras dessa ofta av striktare regler kring t.ex. orsakssamband och i länder där detaljerade kriterier ställts upp för utomobligatoriskt ansvar sker ofta en desto generösare tolkning av vad som utgör ett kontraktsförhållande.[33] Exempelvis har det i den tyska doktrinen skapats många kreativa varianter av kontraktuellt ansvar, t.ex. ”prekontraktuellt” och ”postkontraktuellt” sådant, liksom ”avtal med skyddsverkningar mot tredje man”.[34] I praktiken finns det alltså ungefär lika stora möjligheter i de flesta europeiska länder att utdöma utomobligatoriskt ansvar för ren förmögenhetsskada. Den svenska bestämmelsen, med dess relativt strikta krav på samband med brottslig gärning framstår dock i ett internationellt perspektiv som ovanligt sträng. Möjligheterna att utdöma utomobligatoriskt skadestånd för ren förmögenhetsskada torde alltså vara mindre i Sverige än i de flesta andra europeiska länder.

3. Begränsningar i bestämmelsens skyddsomfång – vad och vem omfattas?

Såsom redogjorts för ovan kan skadestånd i undantagsfall utgå för ren förmögenhetsskada trots att inget brott har begåtts. Det kan framstå som att den enda svårigheten med att avgöra tillämpningsområdet för bestämmelsen i 2 kap 2 § SkL ligger i att urskilja dessa undantagsfall. *Har* ren förmögenhetsskada vållats genom brottslig gärning torde det nämligen, enligt ordalydelsen i 2 kap 2 § SkL, stå klart att skadan ska ersättas. Vid närmare eftertanke inses dock snart att det inte kan vara fullt så enkelt. Det framstår som ologiskt att förmögenhetsskada som vållats culpöst inte ersätts alls medan all slags

[32] von Bar, *The common European law of torts, volume one*, s 34.
[33] von Bar, *The common European law of torts, volume one*, s 30 ff.
[34] Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s 399.

förmögenhetsskada som uppstår i samband med brott ska ersättas helt utan begränsning. Som tidigare nämnts kan de förmögenhetsskador som vållas genom ett visst handlande vara många och omfattande. Dessutom förefaller skador av denna typ oftare än person- och sakskador sakna den relevanta kopplingen till den skadevållande gärningen. En naturlig frågeställning blir därför vad det är för slags skada som ersätts och vem det är som har rätt till ersättning.

3.1 Allmänt om läran om skyddat intresse

Förarbetena till SkL erkänner som en allmän princip i svensk skadeståndsrätt att den som överträtt en handlingsnorm ska bli ersättningsskyldig endast för sådan skada som drabbat det av normen skyddade *intresset*.[35] Läran om denna princip har kallats en rad olika saker i doktrinen[36] men kommer här kort och gott gå under benämningen läran om skyddat intresse.

3.1.1 Lärans ursprung och utveckling i tysk rätt

Liksom adekvansläran uppstod läran om skyddet intresse under 1800-talet i Tyskland, ur ett behov av att fastställa ansvarsbegränsande principer i skadeståndsrätten. Detta behov hade vuxit sig starkt till följd av den rådande principen i tysk skadeståndsrätt om ”allt eller inget”; förelåg det, enligt någon av de tidigare nämnda bestämmelserna i BGB, ett ansvarsgrundande handlande skulle all skada till följd av detta ersättas, annars ingenting alls. Det togs alltså ingen hänsyn till om skadan var sannolik eller förutsebar.[37]

Då man snart insåg att detta ledde till att ersättningsskyldigheten blev alltför slumpmässig och dessutom otillbörligt gynnade den skadelidande på skadevållarens bekostnad, uppstod behovet av att avgränsa de ersättningsbara följderna av ett ansvarsgrundande handlande.[38] Den lösning som valdes var att modifiera kausalitetsbegreppet så att endast de, av det ansvarsgrundande handlandet orsakade, följderna som var påräkneliga, typiska och förutsebara ersattes. Adekvansläran var född.[39] Det råder inga tvivel om adekvans-

[35] Prop. 1972:5 s 159.
[36] Bl.a. ”normskyddsläran” av Kleineman och ”skyddsändamålsläran” av Andersson.
[37] Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, s 28.
[38] Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, s 29 f.
[39] Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, s 29 ff.

lärans stora genomslag inom skadeståndsrätten. Idag är ett ”adekvat orsakssamband” en väl etablerad förutsättning för att skadestånd ska utgå.

Läran kom dock redan tidigt att kritiseras. Den främsta anledningen till kritiken var att man befarade att de inslag i ansvarsbegränsningen som är av värderande och normativ art döljs när begränsningen helt och hållet förpassas till orsakssambandets område. Det ansågs nämligen vara ofrånkomligt att lägga in mänskliga värderingar när det gäller att särskilja ett ”juridiskt orsakssamband” från ett faktiskt, logiskt orsakssamband, och att dölja dessa värderingar riskerade att hota rättssäkerheten.[40] Utifrån denna kritik utvecklades läran om skyddat intresse.

Hänsyn till det skyddade intresset kan först urskiljas i tysk praxis i samband med tillämpningen av den ovan nämnda bestämmelsen i 823 2 st. BGB.[41] Bestämmelsen stadgar, liksom tidigare nämnts, ansvar för all slags skada som vållats genom överträdelse av en rättsregel. Till skillnad från 823 1 st. BGB, som tar sikte på vissa bestämda rättigheter, förutsätter inte bestämmelsen i andra stycket att det är någon speciell rätts-regel som har kränkts. Med tanke på den allmänna formuleringen är det föga förvånande att det redan vid bestämmelsens uppkomst ansågs finnas ett särskilt stort behov av en ansvarsbegränsning vid regelns tillämpning. Ansvaret kom att begränsas till att endast omfatta skador på rättsintressen som den överträdda regeln syftade till att skydda, och den ersättningsberättigade kretsen till att endast omfatta omedelbart drabbade. Dessutom fordrades att den speciella fara som regeln syftade till att förebygga hade förverkligats för att ersättning skulle utgå.[42]

Denna metod, att se till den överträdda normens skyddsintresse, utvecklades sedermera i den tyska doktrinen, till stor del som en kritik riktad mot adekvansläran. Rättsstridighets-begreppet började uppfattas som något relativt, en skadehandling ansågs endast rätts-stridig gentemot de intressen som den aktuella normen avsåg att skydda. Delade meningar rådde beträffande vilken norm som skulle ligga till grund för bedömningen; vissa ansåg att det var skyddsintresset hos den norm som överträtts genom det ansvars-grundande handlandet, andra att det var den skadeståndsförpliktande regelns ändamål

[40] Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, s 39.
[41] Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, s 36.
[42] Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, s 36-37.

som skulle beaktas. Skyddsintresset uppfattades inte nödvändigtvis som något konstant, utan kunde utvecklas och förändras i takt med rättsordningen i stort. Den grundläggande tanken var att eventuella rättspolitiska frågeställningar i den skadeståndsrättsliga bedömningen skulle redovisas öppet, istället för att kläs in i konstruerade sannolikhetsprövningar och på så vis leda till ökad rättssäkerhet.[43]

Under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal fortsatte dock läran om skyddat intresse vara underställd adekvansläran i tysk rätt. Det verkliga genombrottet kom på 1950-talet, då man i praxis öppnade upp för en mer flexibel ansvarsbedömning. Man frångick den tidigare strikta sannolikhetsprövningen för att även börja beakta om resultatet av ansvarsbedömningen kunde anses rimligt och ändamålsenligt. I slutet av decenniet hänvisades öppet till den överträdda normens skyddsintresse och läran om skyddat intresse har sedermera utvecklats vidare i tysk doktrin. Idag har läran om skyddat intresse en given plats vid sidan av adekvansläran som ansvarsbegränsare i tysk skadeståndsrätt.[44]

3.1.2 Läran i svensk rätt

Liksom nämnts ovan utgår man i förarbetena till SkL från att en regel eller handlingsnorms skyddsintresse kan ha en begränsande verkan på skadeståndsansvaret. Det redogörs dock inte närmare för hur detta skyddsintresse ska fastställas och någon väl etablerad lära om skyddat intresse har inte utvecklats i Sverige på samma sätt som i Tyskland.[45] Under mitten av nittonhundratalet framfördes visserligen åsikter liknande dem i tysk doktrin även i Sverige – att det vid sidan av adekvansläran skulle finnas behov av en begränsningslära som tog ändamålshänsyn – men det rörde sig inte om någon mer utförlig behandling av ämnet. Framför allt fördes diskussionen i samband med den om det allmännas skadeståndsansvar, då många av bestämmelserna som reglerar myndighetsutövning tar sikte, inte på enskilda intressen utan på allmänna sådana. Frågan aktualiserades därför om felaktig myndighetsutövning i dessa fall skulle berättiga enskilda skadeståndsanspråk.

[43] Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, s 39 ff.
[44] Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, s 47 ff.
[45] Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s 287.

Det finns exempel på att HD har tagit hänsyn till normers skyddsintressen[46], dock utan att närmare redogöra för vilka resonemang som förts kring detta eller behandla läran som sådan. Det närmaste man kommer en mer ingående genomgång i praxis av begreppet skyddsintresse och vad detta får för konsekvenser för ansvarsbedömningen är JustR Nordensons skiljaktiga mening i NJA 1976 s 458. Denna är å andra sidan desto ambitiösare.

Målet rörde en skada som uppkommit i samband med några barns lek med en cykelpump. Genom ett hemmabygge hade den aktuella cykelpumpen förvandlats till ett slags skjutvapen med en kork som ammunition. Den nioåriga ägaren till pumpen lånade tillfälligt ut denna till en sexårig grannpojke, varpå korken fastnade. När en annan nioåring i grannskapet skulle hjälpa sexåringen med att få loss korken ”avfyrades” pumpen av misstag med följden att sexåringen träffades av korken i ögat och fick svåra skador.

Majoriteten i HD ansåg inte att ersättningsskyldighet förelåg för pappan till cykelpumpens ägare med motivationen att det inte kunde anses culpöst att låta barn leka med cykelpumpen i fråga, då sannolikheten för att skada skulle uppstå framstod som alltför liten. Till följd av detta kunde inte heller den nioårige ägaren anses ha förfarit culpöst när han lånade ut pumpen till sexåringen. JustR Nordenson var enig med majoriteten beträffande pappans eventuella ansvar, eftersom även han ansåg att nioåriga barn i regel var mogna nog att hantera leksaker som den aktuella cykelpumpen, och att det därför inte kunde anses oaktsamt att låta nioåringar leka med dylika saker. Däremot gjorde Nordenson åtskillnad på nioåringar och sexåringar och hävdade att den senare gruppen i regel inte besatt tillräcklig erfarenhet och kroppslig kontroll för att kunna hantera leksaker av så pass farlig art. Följaktligen ansåg Nordenson det vara culpöst av den nioårige ägaren att överlämna pumpen till sexåringen. Det rådde enligt Nordensons mening heller ingen tvekan om att det rådde adekvat kausalitet mellan utlånandet och den uppkomna skadan.

Detta resonemang till trots skulle nioåringen undgå skadeståndsansvar och detta på grund av att skadan inte innebar ett förverkligande av de risker som var speciellt förknippade

[46] Bl.a. NJA 1982 s 307 och NJA 1991 s 138.

med den culpösa handlingen, det vill säga utlånandet av pumpen till en sexåring. Skadan hade ju inte uppkommit när pumpen var i sexåringens händer, utan när den handhades av en nioåring som alltså skulle anses mogen uppgiften. Med andra ord hade den risk, som utlånandet av pumpen till sexåringen medförde, aldrig förverkligats.

Nordenson utvecklar sin ståndpunkt med hänvisning till läran om skyddat intresse, som enligt hans mening inte bara kan göras gällande beträffande överträdelser av författningsföreskrifter, utan också då icke lagfästa handlingsnormer åsidosatts. I Nordensons tolkning rör sig läran om en möjlighet till ansvarsbegränsning *vid sidan av* adekvansbedömningen. Han menar – liksom sina tyska föregångare – att bedömningen av vad som ska anses skyddat av en viss regel eller norm kräver rättspolitiska ställningstaganden som inte hör hemma i den – renodlat logiska – bedömningen av orsakssamband.

Under 1900-talets sista decennier behandlades läran om skyddat intresse mer utförligt i den svenska doktrinen. Dufwa ifrågasätter existensen av en allmängiltig skadeståndsrättslig lära om skyddat intresse i svensk rätt. Han påpekar att alla mål i HD:s praxis där majoriteten uttryckligt tagit hänsyn till en norms skyddsintressen har rört det allmännas skadeståndsansvar, ett område där som sagt behovet av att se till handlingsnormers skyddsintressen tidigt uppmärksammades.[47]

Dufwa förhåller sig vidare allmänt skeptisk till att det skulle finnas ett behov av att ta några sådana hänsyn. Han menar att den nödvändiga ansvarsbegränsningen kan göras inom ramen för vållande- adekvans och medvållandebedömningarna.[48] Något som talar för detta är, enligt Dufwa, det faktum att majoriteten i NJA 1976 s 458 kom till samma slutsats som JustR Nordenson redan i samband med culpabedömningen.[49] Han kritiserar läran för dess otydlighet och antyder att HD, i de fåtal fall som den uttryckligen tillämpat läran, har gjort en mycket generös tolkning av den aktuella normens skyddsintresse, allt för att komma fram till en ändamålsenlig utgång i målet.[50] Dufwas ståndpunkt får tolkas som att det knappast skulle leda till ökad rättssäkerhet att tillämpa läran i den skadeståndsrättsliga ansvarsbedömningen.

[47] Dufwa, s 182 ff.
[48] Dufwa, s 192.
[49] Dufwa s 183 f.
[50] Dufwa, s 185 f.

Kleineman hävdar i motsats till Dufwa att läran har en plats i svensk rätt även om han framhåller att den främst kommit till uttryck i samband med överträdelse av straffrättsliga normer.[51] Kleineman beskriver läran som ett arbetsverktyg för att avgöra huruvida en skada omfattas av en viss norms skyddsintresse. Läran skulle således härvidlag inte vara tänkt att tillhandahålla svaret på frågan, utan ange metoden för att hitta detta. Kleineman är enig med Nordenson om att läran om skyddat intresse ska tillämpas separat från adekvansbedömningen och ses som ett komplement till denna när man söker begränsa ansvaret. Han ser dock också en möjlighet att använda läran i utvidgande riktning, närmare bestämt genom att låta den utgöra grund för åläggande av ersättningsskyldighet för ren förmögenhetsskada, när sådan inte kan stödjas på en uttrycklig lagreglering.[52]

Den utan konkurrens mest genomgripande genomgången i svensk doktrin av läran om skyddat intresse, och vilken inverkan denna kan få på ansvarsbedömningen, står Andersson för. Denne framhåller, i likhet med Kleineman, lärans egenskap av ett arbetsprogram. Som ett sådant ska den användas för att fastställa ”vilka följder av ett ansvarsgrundande faktum som ska sanktioneras med skadeståndspåföljd”.[53] Med andra ord använder han läran i ansvarsbegränsande syfte. Han formulerar det själv som att läran ska användas för att särskilja de ersättningsbara följderna av ett ansvarsgrundande handlande från de icke ersättningsbara.[54] Denna avgränsning ska göras på ett sätt som överensstämmer med de övergripande ändamålen med skadeståndsrätten.[55] Andersson ger Dufwa rätt i att läran tillämpats restriktivt i praxis och att det, i de fall där den faktiskt har tillämpats, inte alltid framgår med önskvärd tydlighet.[56] Han nöjer sig dock med att konstatera att läran ”vunnit visst inträde i praxis”[57] och ägnar resten av sitt arbete åt att diskutera den ur ett de lege ferenda-perspektiv.

Andersson ser inte bedömningen av skyddat intresse som ett komplement till adekvans-bedömningen, utan förespråkar tvärtom att låta läran om skyddat intresse *ersätta* adekvansläran.[58] Detta på grund av att den förra öppnar upp för uttryckliga rättspolitiska värderingar, värderingar som riskerar att döljas i tillämpningen av den senare, på grund

[51] Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s 287.
[52] Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s 288-289.
[53] Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, s 160.
[54] Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, s 161.
[55] Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, s 162.
[56] Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, s 152.
[57] Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, s 153.
[58] Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, s 156.

av dess fokusering på strikt logik och orsakssamband. Att värderingar hålls dolda i rättstillämpningen ser Andersson som olyckligt av två skäl: dels utgör det ett hot mot rättssäkerheten, dels hindrar det en konstruktiv rättsutveckling. Med hjälp av läran om skyddat intresse offentliggörs de rättspolitiska ställningstagandena och det sätts upp en ram för domarens fria skön. Med andra ord främjar läran, enligt Andersson, både rättsutveckling och rättssäkerhet.[59]

Men hur ska läran tillämpas i praktiken? Enligt Andersson ska den tillämpas efter att man kommit fram till att det föreligger en ansvarsgrundande handling och att det råder kausalitet mellan denna och den uppkomna skadan.[60] Det är nämligen i detta skede det blir aktuellt att på något vis begränsa vilka kausala följder som skadevållaren ska hållas ansvarig för. Detta sker, som ovan nämnts, enligt tradition genom adekvansbedömningen, genom att man försöker fastställa vilka av de kausala följderna som kan anses vara adekvata; följder som är sannolika, förutsebara eller typiska för det ansvarsgrundande handlandet. Andersson rekommenderar alltså att detta steg helt hoppas över och att man istället undersöker vilka följder som faller inom skyddsintresset.

Som Andersson ser det finns det tre olika alternativ för vilka reglers skyddsintressen som härvidlag kan komma i fråga. Det första alternativet är den överträdda handlingsregeln, som enligt Andersson kan vara såväl en författningsföreskrift som en oskriven handlingsnorm. Det andra alternativet är de av skadeståndsrätten skyddade intressena och det tredje och sista alternativet skadeståndsregeln som sådan, vilken enligt Andersson generellt kan delas upp i två delar: ansvarsregeln och ersättningsregeln. Den förra delen av skadeståndsbestämmelsen skulle ta sikte på skadeståndets preventiva funktion medan den senare på dess reparativa.[61] Anderssons svar på frågan, vilken regel som ska stå som referens när skyddsintresset ska bestämmas, är att bedömningen inte ska utgå från en enskild regel, utan från en sammanställning av alla regler som är relevanta i det enskilda fallet. Referensen ska utgöras av ”summan av alla de värderingar och ändamål som uppbär skadeståndsrätten”.[62]

[59] Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, s 199 f.
[60] Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, s 160.
[61] Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, s 241 ff.
[62] Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, s 250.

3.2 Läran om skyddat intresse i förhållande till bestämmelsen i 2 kap 2 § SkL.

3.2.1 Lärans tillämplighet

Som framgått ovan råder det i viss mån delade meningar i frågan huruvida läran om skyddat intresse är generellt tillämplig i svensk skadeståndsrätt. Det ovan refererade förarbetsuttalandet, om att metoden att låta en handlingsnorms skyddsintresse inverka på den skadeståndsrättsliga bedömningen är en allmän princip i svensk skadeståndsrätt,[63] torde dock väga tungt i försvaret av lärans tillämplighet.

Osäkerheten torde dessutom vara som minst när det kommer till överträdelser av normer som är klart reglerade i författning, exempelvis straffbud. Läran framstår som särskilt lämpad för denna typ av normöverträdelser, då de straffsanktionerade förbudens skyddsintressen relativt lätt låter sig fastsällas, åtminstone i jämförelse med skyddsintressena hos oreglerade handlingsnormer. Det ska tilläggas att uttalandet i förarbetena följs av en hänvisning till just regeln i 2 kap 2 § SkL.[64] Enligt Kleineman accepteras läran om skyddat intresse när det kommer till person- och sakskada samt ren förmögenhetsskada orsakad genom brott.[65]

Även HD:s praxis ger stöd för att läran ska beaktas vid tillämpning av bestämmelsen i 2 kap 2 § SkL. Redan NJA 1973 s 165 talar för att straffrättsligt- och skadeståndsrättsligt ansvar inte nödvändigtvis behöver gå hand i hand. HD uttalade att en straffbar gärning inte utgjorde tillräcklig grund för skadeståndsansvar och underkände sådant ansvar för den svarande, trots att dennes handlande i och för sig skulle kunna klassas som straffbelagd medhjälp till brott.

I NJA 2001 s 627, ett avgörande för vilket ska redogöras närmare i det följande, använde sig HD av läran vid sin tillämpning av just 2 kap 2 § SkL. NJA 2008 s 861 rörde visserligen inte ansvar för förmögenhetsskada, utan sakskada, men likväl uttalade sig HD om lärans generella tillämplighet som ansvarsbegränsande princip vid bedömningen av skadeståndsansvar till följd av brott. Dessutom uttalades att den aktualiseras särskilt vid

[63] Se ovan, 3.
[64] Prop. 1972:5 s 159.
[65] Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s 297.

just ren förmögenhetsskada, eftersom det är denna skadetyp som faktiskt är föremål för begränsning i någon mer betydande utsträckning i svensk skadeståndsrätt.

Sammantaget torde slutsatsen med relativt stor säkerhet kunna dras, att läran *ska* beaktas när det kommer till de, av brott orsakade, rena förmögenhetsskadorna. Att HD:s praxis på området är knapp och stundtals otydlig är en annan sak.

3.2.2 Lärans betydelse för tillämpningen av 2 kap 2 § SkL

Applicerad på bestämmelsen i 2 kap 2 § SkL torde läran om skyddat intresse innebära att skadestånd för ren förmögenhetsskada endast ska utgå när skadan omfattas av straffbestämmelsens skyddsintresse.[66] Det klassiska exemplet som brukar anföras i doktrinen, och till vilket även förarbetena refererar, är att köpmannen som begår smuggelbrott, och till följd av detta kan sälja sina varor ovanligt billigt, inte blir ersättningsskyldig för den skada som brottet förorsakar hans konkurrenter. Detta på grund av att syftet med den bestämmelse som straffbelägger smuggling är att skydda statens rätt till skatteintäkter, inte eventuella konkurrenters erhållande av rättmätig inkomst. För att i det konkreta fallet kunna avgöra vilket förmögenhetsintresse som skyddas och vilken den ersättningsberättigade kretsen är, gäller det följaktligen att lyckas identifiera den överträdda straffbestämmelsens skyddsintresse.

3.2.2.1 Doktrinens ståndpunkt

Kleineman kritiserar utformningen av bestämmelsen i 2 kap 2 § SkL på grund av att denna, för att fungera ändamålsenligt, förutsätter en tillämpning av läran om skyddat intresse. Han hävdar att bestämmelsen skapats med 823 § 2 st. BGB som förebild, men att konstruktionen fungerar betydligt sämre i Sverige än i Tyskland, just på grund av avsaknaden av en välutvecklad lära om skyddat intresse i svensk rätt. Han menar med andra ord att samtidigt som regeln fordrar en identifikation av straffbestämmelsens skyddsintresse, finns det knappt någon vägledning i svensk rätt i hur detta ska gå till.[67]

Enligt Kleineman går det inte att generellt dra upp några gränser för vem och vad som omfattas av skyddet. För att fastställa detta fordras det istället att man utför en rättspolitisk analys av den aktuella regelns skyddsomfång. Kleineman refererar till smuggel-

[66] Jfr prop. 1972:5 s 159-160.
[67] Kleineman, *Ren förmögenhetsskada vid brott – det "klara" ansvarsområdet?*, s 651.

exemplet men påpekar samtidigt att verklighetens bedömningar i regel knappast är så enkla. Inte ens straffbuden som tar sikte på förmögenhetsbrotten skulle i det här avseendet vara helt lättolkade, då det är möjligt att dessa avser att skydda även andra intressen än den skadelidandes förmögenhet. [68]

Enligt Andersson ska identifikationen av ett straffbuds skyddsintresse ske i flera steg. Det första ledet skulle vara att avgöra om den straffrättsliga regeln ens är skadeståndsrättsligt relevant. Även Andersson hänvisar i denna del till den smugglande köpmannen och låter historien exemplifiera att inte alla straffbestämmelser har ett civilrättsligt ändamål.[69] Kommer man fram till att straffbestämmelsen avser att skydda civilrättsliga intressen är det enligt Andersson dags för steg två i bedömningen, nämligen att avgöra hur långt straffbestämmelsens skydd sträcker sig. För att fastställa vilka förmögenhetsintressen som skyddas och vilka som har rätt till ersättning skulle det avgörande här vara att se till vilken fara som bestämmelsen syftar till att förhindra.[70]

Såväl Kleineman som Andersson hänvisar till att de processrättsliga målsägandereglerna kan ge vägledning i bedömningen av straffbudets skyddsintresse.[71] Det finns därför anledning att betrakta dessa lite närmare. Ställning som målsägande har, enligt 20 kap 8 § 4 st. RB, den mot vilket brottet är begånget, den som blivit förnärmad av brottet eller den som lidit skada av detsamma. Det är naturligtvis den sistnämnda kategorin som är av intresse i det här sammanhanget.

Regeln om målsäganderätt fanns ursprungligen i 1864 års strafflag, i samma kapitel som skadeståndsbestämmelserna. Traditionellt sett har begreppet ”lidit skada” i målsägande-hänseende tolkats som den som, till följd av brottet, anses berättigad till skadestånd.[72] Detta kan tyckas leda till ett cirkelresonemang; den är berättigad till skadestånd som har målsägandeställning och målsägandeställning har den som är att anse som skadelidande i skadeståndsrättsligt hänseende! Principen är dock inte utan undantag och eftersom samma riktlinjer ska gälla för båda bedömningarna kan det vara till hjälp att se till vilka principer och hållningsregler som utvecklats på det ena området, för att få vägledning i

[68] Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s 298.
[69] Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, s 366 f.
[70] Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, s 374 ff.
[71] Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s 298 f, Andersson, s 266.
[72] Heuman, s 37 ff.

det andra. Som Kleineman påpekar ska denna undersökning inte utföras okritiskt eftersom det kan finnas skäl att tillerkänna någon status som målsägare på andra grunder än sådana som även leder till ersättningsberättigande.[73]

Enligt Heuman ska både den skadeståndsberättigade kretsen och kretsen ”målsägande på grund av liden skada” som utgångspunkt begränsas genom den straffrättsliga läran om brottets skyddsintresse.[74] Ett straffbuds skyddsintressen kan delas in i skyddsintressen in abstracto – det obestämda antal intressen som skyddas allmänt av en kriminalisering av ett visst handlande – och skyddsintressen in concreto – det konkreta intresse som kränkts genom en viss brottslig gärning, och som straffbudet avsåg att skydda i det specifika fallet.[75] Då ett straffbud ofta har flera skyddsintressen kan det även vara relevant att skilja på sådana intressen som avses skyddade i första hand, primära skyddsintressen, och sådana som kommer i andra hand, sekundära skyddsintressen.[76]

Vägledning i jakten på ett visst straffbuds skyddsintresse finner man, enligt Heuman, i BrB:s systematik, där brotten i regel är uppdelade efter deras primära skyddsintressen. Det kan vara värt att notera att förmögenhetsbrotten – vilka ju särskilt aktualiserar skadeståndsansvar för ren förmögenhetsskada – inte är uppdelade efter skyddsintressen utan efter sätt för brottets förövande, samt att det, som ovan antytts, även kan finnas ett eller flera sekundära intressen som skyddas av brottsbestämmelsen. Heuman hänvisar som exempel till menedsbrottet, som visserligen är kategoriserat efter sin egenskap som ”brott mot allmänheten”, men likväl anses skydda enskilda.[77]

Vidare kan ledning ofta hämtas i förarbetena till den aktuella straffbestämmelsen. Skulle dessa inte vara till någon hjälp kan man se till vilka intressen som rent faktiskt skyddas av straffbestämmelsen i fråga, det vill säga varje person som riskerar att, på ett någorlunda allvarligt sätt, skadas av en överträdelse av bestämmelsen. Samtidigt pekar Heuman på det faktum att ett brotts skyddsintresse inte kan ses som någonting konstant, utan måste tillåtas förändras i takt med att samhället gör det. [78]

[73] Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s 300.
[74] Heuman, s 40.
[75] Heuman, s 46.
[76] Heuman s. 47.
[77] Heuman, s 47.
[78] Heuman, s 48.

3.2.2.2 HD:s ståndpunkt

Vänder man sig till praxis för att få svar märks snart en ovilja från HD:s sida mot att närmare utveckla läran som sådan eller hur en användning av denna mer konkret ska gå till. Eventuellt är detta ett uttryck för den allmänna ovilja som i doktrinen påstås hysas i svenska domstolar mot att utföra sofistikerade skadeståndsrättsliga analyser.[79] Dessutom har, liksom nämndes inledningsvis, frågan om ett straffbuds skyddsintresses begränsande effekt på bestämmelsen i 2 kap 2 § SkL inte varit uppe till prövning i HD i någon vidare stor utsträckning.

I de flesta fall när skadestånd har dömts ut i samband med att skadevållaren har dömts för brottslig gärning har HD således inte gått in närmare på frågan huruvida skadan omfattas av brottets skyddsintresse. NJA 1989 s 796 utgör exempel på ett sådant fall. Frågan var om en man som dömts för osant intygande också skulle bli skadeståndsskyldig för den förmögenhetsskada som detta intygande vållat. Majoriteten i HD fastslog att den aktuella skadan vållats genom det osanna intygandet och att det förelåg adekvat kausalitet mellan brottslig gärning och skada.

Det diskuterades över huvud taget inte huruvida enskildas förmögenhetsintressen i allmänhet, eller den aktuella skadelidandes förmögenhet i synnerhet, kunde anses omfattade av straffstadgandets skyddsintresse. I stället uppehöll sig HD vid frågan om skadeståndet skulle kunna jämkas till följd av den skadelidandes eventuella medvållande. Kleineman påpekar att brottet ”osant intygande” inte hör till förmögenhetsbrottens krets, och att det inte kan förutsättas rakt av att all förmögenhetsskada som vållas genom ett sådant brott är ersättningsgill.[80] Det verkar dock inte vara någonting som HD ansåg sig ha anledning att reflektera över.

NJA 1994 s 709 utgör ännu ett exempel på HD:s generella fåordighet när det kommer till att redovisa sina resonemang i den här typen av fall. Skadevållare i målet var en man som sanningslöst för polis och försäkringsbolag anmält sin bil stulen, i hopp om att få ut försäkringsersättning för denna. Mannen dömdes för bedrägeri och frågan i HD var om han skulle anses ersättningsskyldig för de utredningskostnader som den falska anmälan vållat försäkringsbolaget. Till skillnad från hovrätten diskuterade HD inte alls huruvida

[79] Bl.a. Kleineman, *Ren förmögenhetsskada vid brott – det ”klara” ansvarsområdet?*, Schultz, s 657 ff.
[80] Kleineman, *Ren förmögenhetsskada vid brott – det ”klara” ansvarsområdet?*, s 655.

det var ändamålsenligt att skadevållaren skulle bära försäkringsbolagets administrationskostnader, eller om dessa kunde anses omfattade av bedrägeribestämmelsens skyddsintresse.[81] Det konstaterades helt enkelt att kostnaderna utgjorde ren förmögenhetsskada vållad genom brott och att skadestånd därför skulle utgå i enlighet med 2 kap 2 § SkL.

I NJA 2000 s 325 rörde det sig om två personer som sålt avkodningsutrustning i syfte att möjliggöra för andra att få olovlig tillgång till vissa kodade tv-kanaler, och härför dömts till brott mot lagen (1993:1367) om förbud beträffande viss avkodningsutrustning. Den frågan som var uppe till diskussion i HD var hur skadeståndet skulle beräknas, inte om sådant skulle utgå.

Att tv-bolagens förmögenhetsskada omfattades av lagens skyddsintresse förutsattes av HD och förefaller väl vara rätt uppenbart. Målet är ändå av visst intresse i det här sammanhanget eftersom det visar att ändamålssynpunkter kan göras gällande även i bedömningen av skadeståndets beräkningsgrund. De dömda personerna hävdade nämligen att bolagen inte lidit någon skada till följd av brottet, då de personer som olovligen beretts tillträde till kanalerna oavsett vad aldrig hade valt att betala för kanalerna. De kunde således inte anses vara potentiella kunder som bolagen gått miste om. Bolagen å sin sida hävdade att skadan inte bara omfattade faktiska kostnader men skulle uppskattas till vad som motsvarade skäligt vederlag för nyttjandet av tjänsterna, i analogi med de beräkningsregler som gällde på immaterialrättens område.

Föredraganden tog hänsyn till lagens syfte, som enligt förarbetena till den lagstiftning som vid tidpunkten för domen ersatt den tillämpbara lagen, var att förhindra de ”betydande skadeverkningar” och ”avsevärda kostnader” som den förbjudna utrustningen riskerade att medföra. Han ville därför godta bolagens resonemang. HD avhöll sig från sådana ändamålssynpunkter och valde istället den beräkningsgrund som SkL gav stöd för, det vill säga den som syftade till att reparera faktisk skada.

Inte förrän i domskälen i NJA 2001 s 627 hänvisar HD uttryckligt till det av straffstadgandet skyddade intresset och låter detta inverka på skadeståndsbedömningen.

[81] Inte heller i Hovrätten diskuterades i och för sig läran om skyddat intresse, däremot huruvida kostnaderna var att anse som ”utredningskostnader i försäkringsbolagets normala verksamhet” eller ej. Diskussionen är väl snarast är att hänföra till orsakssambandets område men innehåller åtminstone ändamålsöverväganden.

Frågan i målet gällde huruvida personer som dömts för falskt larm skulle anses skadeståndsskyldiga för de kostnader som Polismyndigheten förorsakats genom brotten. Den brottsliga gärningen bestod i att personerna i fråga vid upprepade tillfällen hade ringt in falska bombhot till SOS Alarmering. Kostnaderna bestod i övertidsersättning till ordinarie polispersonal och utlägg för onödiga säkerhetsåtgärder i form av tillkallelse av en särskild bombskyddsgrupp.

HD uttalade att brottet ”falskt larm” är ett brott som i regel riktar sig mot allmänna intressen, men som även i undantagsfall kan drabba enskilda sådana, t.ex. om ett företag föranletts att vidta onödiga säkerhetsåtgärder och härigenom vållats kostnad. Det skulle i det fallet sakna betydelse om företaget var i statlig eller privat ägo. Däremot skulle inte en kostnad, som orsakats en myndighet i dennes obligatoriska verksamhet, räknas som en ersättningsgill sådan utan uttryckligt lagstöd. Denna förmögenhetsskada ansågs med andra ord falla utanför straffstadgandets skyddsintresse. Följaktligen ogillades Polismyndighetens anspråk.

JustR Nyström var skiljaktig och ansåg att Polismyndighetens kostnader tvärtom skulle ersättas. Han konstaterade att syftet med att begå brottet falskt larm måste anses vara att föranleda precis en sådan onödig säkerhetsåtgärd som här var för handen och att denna orsakat kostnader som annars inte hade uppstått. Kostnaderna skulle vara ersättningsgilla i och med att de utgjorde ”den önskade effekten av ett brott”.

Bengtsson kritiserar domen och påpekar att HD, i motsats till hovrätten, valt att helt bortse från de uttalanden i förarbetena till straffstadgandet, som klargör att just poliskostnader som vållats genom brottet ska omfattas av gärningsmannens skadeståndsansvar.[82] Det verkar således som att HD här gjort bedömningen av regelns skyddsintresse fristående från lagmotiven. Domen utgör hur som helst det tydligaste beviset för att HD under senare år börjat ta intryck från doktrinen och ta hänsyn till läran om skyddat intresse i den skadeståndsrättsliga bedömningen.

[82] Bengtsson, *Skadestånd utom kontraktsförhållanden 2001-2003*, s 838. Jfr prop. 1976/77:121 s 15.

3.3 Diskussion

Diskussionen beträffande huruvida det är lämpligt att generellt tillämpa läran om skyddat intresse i svensk skadeståndsrätt ligger till viss del utanför ramen för det här arbetet. Jag ska därför avhålla mig från att närmare gå in på frågan om läran ska kunna åberopas även i samband med överträdelse av icke lagstadgade handlingsnormer och, som Kleineman hävdar, i syfte att utvidga skadeståndsansvaret. Däremot är en diskussion kring lärans tillämplighet som en ansvarsbegränsare vid tillämpningen av 2 kap 2 § SkL naturligtvis på sin plats.

Som ovan nämnts uppstod adekvansläran ursprungligen ur ett behov av att motverka att det skadeståndsrättsliga ansvaret blev slumpmässigt. Hur långsökta orsakssamband som helst kan inte godtas – det blir då i slutändan slumpen som avgör vad en culpös skadevållare har att svara för. Det torde inte råda några tvivel om att det är svårförenligt med rättssäkerhetstanken att låta slumpen avgöra rättsföljderna av ett visst handlande. Att låta skadevållaren ersätta all tänkbar skada som orsakats av hans handlande skulle också, vilket påpekats ovan, rubba balansen mellan skadevållare och skadelidande. Lika orättfärdigt som det vore att låta skadevållaren få ta konsekvenserna av en eventuell ”otur” vore det att låta den skadelidande njuta frukten av sin slumpmässiga ”tur”. Det torde därför inte råda några tvivel om att skadeståndsansvaret måste begränsas.

Ska begränsningen ske med hjälp av adekvansläran eller läran om skyddat intresse? Vid en jämförelse av de två är det lätt att hålla med i kritiken av adekvansläran. Det framstår naturligtvis som mer tilltalande att låta de värderingar som sker i begränsnings-bedömningen redovisas öppet, istället för att låta de innefatta mer strikta, snudd på matematiska sannolikhetsövervägningar. Samtidigt har Dufwa en poäng i att det finns en risk för att domstolarna börjar tumma på begreppet ”skyddsintresse” i precis lika stor utsträckning som de tummar på begreppet ”adekvat kausalitet” för att nå fram till det önskade resultatet. I så fall skulle ju ingenting vara vunnet i rättssäkerhetshänseende. Men ska det tummas – något som de allra flesta röster i doktrinen verkar betrakta som oundvikligt – förefaller det likväl lämpligare att tumma på begrepp som till sin natur inbegriper mänskliga värderingar än på sådana som till sin karaktär framstår som orubbliga och näst intill naturvetenskapliga.

Anderssons poäng, om att mer öppet redovisade resonemang i dessa frågor skulle leda rättsutvecklingen framåt, torde också äga sin riktighet. Något som måhända skulle vara till godo i den svenska skadeståndsrätten, där domsmotiveringarna tenderar att vara lite väl magra. Den ena läran behöver dock inte utesluta den andra. Som jag ser det är det naturligt att från skadevållarens ansvar exkludera *dels* sådana följder som genom en sannolikhetsbedömning framstår som alltför långsökta och otypiska, *dels* sådana följder som faller utanför den överträdda normens skyddsintresse.

Sätts resonemanget ovan i relation 2 kap 2 § SkL framstår det som naturligt att även i detta sammanhang begränsa den brottsliges ansvar. Det förefaller i allra högsta grad vara otillbörligt att låta den som begått brott ersätta sådana förmögenhetsskador som ”råkar” uppstå till följd av den brottsliga gärningen. Att tillämpa 2 kap 2 § SkL rakt av efter sin ordalydelse, det vill säga helt utan begränsningar, tycks leda till att den brottslige får bära en oproportionerligt stor börda i förhållande till sin gärning. Att låta någon bära ansvar för alla tänkbara följder av dennes handlande, endast på grund av att vederbörande har begått ett brott, tycks leda till en orättfärdig dubbelbestraffning. Naturligtvis måste även brottslingars ansvar begränsas i enlighet med vad som gäller för övriga skadevållare.

Problemet är att detta inte antyds i 2 kap 2 §, vars ordalydelse snarare tyder på det motsatta. För adekvanslärans del torde detta inte utgöra något problem, eftersom den får anses vara en sådan väletablerad skadeståndsrättslig lära som fungerar som utfyllnad till bestämmelserna i SkL. Detsamma kan dock knappast sägas om läran om skyddat intresse, trots att förarbetena hänvisar just till denna. Detta är, liksom Kleineman påpekar, problematiskt, eftersom förarbetena inte utvecklar läran närmare. Det råder med andra ord viss osäkerhet om på vilket sätt läran begränsar ansvaret i 2 kap 2 § SkL, inte minst eftersom även HD har visat sig obenägen att utveckla och i vissa fall ens tillämpa läran. I praxis kan skönjas en tendens hos HD att tvärtom tillämpa bestämmelsen efter sin ordalydelse.

Man torde följaktligen vara hänvisad till doktrinen för att kunna avgöra hur man bäst går till väga för att ta de hänsyn till en straffbestämmelses skyddsintresse som förespråkas i förarbetena. Anderssons teori, om att man härvidlag ska se till faran som bestämmelsen avser att skydda mot, framstår som hållbar. Det avgörande skulle alltså vara av vilken anledning som ett visst handlande kriminaliserats. Andersson förespråkar att man ser

efter i straffstadgandets förarbeten för vägledning i denna fråga, vilket också förefaller vara det mest naturliga.

Anmärkningsvärt är därför att HD i NJA 2001 s 627 gått stick i stäv med det aktuella straffbudets förarbeten. Den skiljaktiga meningen i samma fall tyder på att det möjligtvis finns fler syften, utöver de som lett till kriminaliseringen, som kan ge vägledning. JustR Nyström verkar nämligen förespråka att låta *syftet med den brottsliges handlande* styra bedömningen av om skadestånd skulle utgå eller ej.

Att syftena med kriminaliseringen inte behöver vara identiska med brottslingens syften i det konkreta fallet framgår om man studerar det brott som var aktuellt i målet, falskt larm. Kriminalisering av handlingen att i onödan larma polis och övrig räddningspersonal torde åtminstone delvis syfta till att skydda allmänheten från fara. Detta genom att tillförsäkra att räddningspersonal finns att tillgå när en verklig krissituation föreligger, motverka ”ropa varg-effekter” o.s.v. Att straffbestämmelsen inte endast avser att skydda mot att polismyndigheten o övriga räddningsorgan förorsakas onödiga kostnader – vilket var vad gärningsmännen enligt JustR Nyström var ute efter – framgår av utgången i målet. Man kan dessvärre inte påstå att HD ens i NJA 2001 s 627 – det mål vari läran om skyddat intresse tydligast tillämpats – ger några tydliga svar på hur tillämpningen av läran ska gå till.

Heumans påstående att en straffrättslig regels skyddsintresse inte är konstant, utan kan ändras med tiden, tycks ägnat att förvirra rättsläget ytterligare. Är skyddsintresset föränderligt leder det onekligen till att förutsebarheten beträffande vad en skadevållare kan komma att ansvara för minskar. Detta skulle möjligen kunna tänkas vara ett argument mot påståendet att läran om skyddat intresse skulle öka rättssäkerheten i den skadeständs-rättsliga bedömningen.

Sammanfattningsvis tycks det råda tämligen stor osäkerhet kring hur läran om skyddat intresse ska tillämpas i samband med 2 kap 2 § SkL. Det tycks dock finnas en tendens i HD:s praxis till att mer öppet ta hänsyn till normers skyddsintressen. Det kan därför finnas skäl att hoppas på att framtida praxis bättre ska klargöra rättsläget.

4. Begränsningar i bestämmelsens tillämplighet

Enligt 1 kap 1 § SkL ska lagen, som ovan nämnts, tillämpas i utomobligatoriska förhållanden såvida inte annat är särskilt föreskrivet. SkL innehåller de generella reglerna på skadeståndsrättens område men får alltså stå tillbaka för specialreglerade skadeståndsbestämmelser i annan lagstiftning, vilka har företräde i egenskap av lex specialis. Vid en första anblick tycks bestämmelsen i 1 kap 1 § SkL således ge svaret på hur en eventuell normkonflikt ska lösas. Det finns dock situationer där SkL hamnar i konflikt, inte med andra skadeståndsrättsliga bestämmelser, utan med bestämmelser av annan art. Det är då inte lika självklart vilka regler som ska tillämpas.

Det finns flera exempel i praxis på fall där just regeln i 2 kap 2 § SkL kommit att konkurrera med sådana – icke skadeståndsrättsliga – bestämmelser och utgången i dessa fall skiljer sig åt. Det är därför av intresse att undersöka denna slags normkonflikt lite närmare, för att försöka fastställa under vilka förutsättningar bestämmelsen i 2 kap 2 § får stå tillbaka, och på så vis bättre kunna urskilja bestämmelsens tillämpningsområde.

4.1 Normkonflikter i praxis

De fall som här ska redogöras för har det gemensamt att det i samtliga mål är staten som vållats ren förmögenhetsskada genom skadevållarens brottsliga handlande. Det rör sig dock om situationer där den fordring som den brottsliga gärningen är upphov till regleras i speciallagstiftning. Den fråga som HD har haft att ta ställning till har varit om staten, för att ta tillvara sina anspråk, har varit hänvisad till den särskilda lagstiftningen på området eller om även skadeståndsvägen står öppen genom tillämpning av 2 kap 2 § SkL.

Två fall från 1970-talet rör socialhjälpsbedrägerier. I NJA 1975 s 675 hade den tilltalade under en tvåårsperiod otillbörligen tillskansat sig socialhjälp, genom att förtiga att han under samma period erhållit stöd från arbetslöshetskassa. Kommunen som betalat ut socialhjälpen yrkade att den tilltalade skulle förpliktas ersätta den kostnad som bedrägeriet vållat kommunen, och till stöd härför åberopades allmänna skadeståndsrättsliga regler. Frågan i HD var huruvida talan om återkrav av lämnad socialhjälp kunde föras med stöd av sådana regler och i allmän domstol, eller om kommunen var hänvisad till bestämmelserna i, den vid denna tidpunkt gällande, socialhjälpslagen och därmed

processförande i Länsstyrelsen. De bestämmelser i socialhjälpslagen som aktualiserades reglerade under vilka förutsättningar och under hur lång tid en hjälptagare kunde bli återbetalningsskyldig för felaktigt utbetalad socialhjälp. Den tilltalade hävdade att dessa bestämmelser var exklusivt tillämpliga och att allmän domstol därför inte skulle vara behörig att pröva kommunens talan.

I HD avgav Kommunförbundet och Socialstyrelsen yttranden. I båda dessa yttranden framhölls den starkt sociala prägeln hos återbetalningsreglerna i socialhjälpslagen. Dessa var förmånliga för hjälptagaren i en rad avseenden. Hjälptagaren kunde endast i undantagsfall bli återbetalningsskyldig, helheten av dennes sociala och ekonomiska situation skulle beaktas vid bedömning av om sådan återbetalningsskyldighet förelåg och dessutom preskriberades en fordran på återbetalning redan efter tre år. Detta talade enligt yttrandeinstanserna mot att låta allmän domstol pröva talan, då man i en vanlig civilprocess inte hade möjlighet att ta de sociala hänsyn som enligt förarbetena till socialhjälpslagen var tillbörliga i dessa mål.

Båda instanserna pekade också på portalstadgandet i SkL, som i deras mening fick anses innebära att bestämmelserna i socialhjälpslagen hade företräde framför den generella regeln i 2 kap 2 § SkL. Kommunförbundet, som avhöll sig från att ta slutgiltig ställning i frågan, framhöll dock även det potentiellt otillbörliga i att låta någon som genom bedrägeri erhållit ersättning få ta del av socialhjälpslagens skyddsbestämmelser. Den utbetalade summan skulle ju i ett sådant fall de facto inte utgöra socialhjälp, eftersom förutsättningar för sådan hjälp aldrig förelegat.

HD nöjde sig med att konstatera att allmän domstol var behörig att pröva en talan som grundades på allmänna skadeståndsrättsliga regler. Det togs följaktligen inte uttrycklig ställning i normkonfliktsfrågan, men utgången i målet får väl anses tyda på att HD inte ansåg socialhjälplagens bestämmelser vara exklusivt tillämpliga.

I NJA 1978 s 234 var det återigen fråga om socialhjälpsbedrägeri, som denna gång tagit sig uttryck i att den tilltalade vilselett kommunen beträffande storleken av sina tjänsteinkomster. Kommunen yrkade att den tilltalade skulle förpliktas ersätta kommunen det felaktigt utbetalade beloppet på skadeståndsrättslig grund. Frågan i HD var om

skadeståndsrättsliga bestämmelser kunde beaktas eller om ersättningsskyldigheten endast kunde grundas på de ovan nämnda bestämmelserna i socialhjälpslagen.

Kommunen bestred att så var fallet och hävdade att de särskilda skyddshänsyn som socialhjälpslagen innehöll även kunde innefattas i en skadeståndsrättslig prövning, eftersom det enligt SkL finns möjlighet att jämka skadeståndet vid behov. Den tilltalade hävdade å sin sida att återbetalningsreglerna i socialhjälpslagen var exklusivt tillämpliga och att skadestånd i vilket fall som helst inte skulle kunna utdömas till ett högre belopp än vad som följde av dessa, särskilt förmånliga, bestämmelser.

HD klargjorde att formuleringen i 1 kap 1 § SkL tar sikte på särskilda föreskrifter av *skadeståndsrättslig* art, oavsett om dessa återfinns i skadeståndsrättslig speciallagstiftning eller i annan slags lagstiftning. Endast denna slags bestämmelser skulle anses ha karaktär av lex specialis i förhållande till SkL och vinna företräde framför densamma. Eftersom socialhjälpslagens regler om hjälptagares återbetalningsskyldighet inte utgjorde skadeståndsrättsliga bestämmelser kunde dessa inte sätta SkL ur spel och skulle därför inte beaktas i målet. HD tycks vidare ha varit enig med kommunen i att vederbörliga skyddshänsyn skulle kunna tas inom ramen för SkL:s jämkningsregler. Skadestånd utdömdes i målet.

Frågeställningen i NJA 2003 s 390 var snarlik den i fallen från 70-talet men HD kom här till motsatt slut. Omständigheterna i målet var följande. Ett antal personer hade dömts för grovt skattebrott sedan de tillsammans, genom ett tämligen avancerat förfarande via olika bolag, undanhållit staten mervärdesskatt. Det bolag som skulle ha erlagt mervärdesskatten hade sedermera gått i konkurs och staten yrkade att de för skattebrott dömda personerna skulle åläggas skadeståndsskyldighet för ett belopp motsvarande det som staten undanhållits genom skattebrottet, med avdrag för vad som kunde beräknas flyta in på annan väg. Frågan som HD hade att ta ställning till var således huruvida den som dömts för skattebrott kan vara skyldig att utge skadestånd till staten för den skatt som undandragits genom brottet.

HD ansåg att ersättningsanspråket var att se både som ett skadeståndsanspråk och ett anspråk på betalning av skatt. I sammanhanget hänvisades till skattebetalningslagens regler som i vissa fall medger att en företrädare för en juridisk person blir betalnings-

skyldig för skatt som det egentligen åligger den juridiska personen att betala. Dessa regler är i somliga avseenden mer förmånliga för företrädaren än de allmänna skadeståndsrättsliga bestämmelserna. Bland annat får en talan om sådan betalningsskyldighet inte föras sedan den skatterättsliga fordringen mot den juridiska personen preskriberats. HD pekade på att man, vid dessa förmånligare reglers uppkomst, diskuterat möjligheten att införa skadeståndsskyldighet för den som uppsåtligen inte fullgjort sin skyldighet att betala skatt men kommit fram till att en sådan skyldighet var olämplig. Detta ställningstagande hade bland annat grundats just på det faktum att olika preskriptionsfrister gällde för skattskyldighet och skadestånd. Eftersom skattskyldighet, men däremot inte skadeståndsanspråk, preskriberas enligt särskilda bestämmelser, skulle skadeståndsskyldighet för företrädaren riskera att leda till att denne skulle bli ersättningsskyldig för belopp som inte kunde återkrävas av den juridiska, skattskyldige, personen.

HD framhöll vidare att betalningsansvaret i skattelagstiftnigen är väl reglerat, beträffande såväl skattskyldig som företrädare för juridisk person. Det kunde därför anses olämpligt att staten skulle få möjlighet att, vid sidan av dessa bestämmelser, driva in skatteanspråk på alternativ väg. De skatterättsliga reglerna om betalningsansvar skulle anses vara exklusivt tillämpliga, trots att detta ledde till att somliga, av de för skattebrott dömda personerna, undgick betalningsansvar. Enligt HD:s uppfattning var det upp till lagstiftaren att öppna upp för möjligheten att driva in skatt skadeståndsvägen. I avvaktan på att så skulle ske ansågs den som döms för skattebrott inte vara skyldig att utge skadestånd till staten.[83]

4.2 Kommentarer i doktrinen

Andersson är av uppfattningen att utgången i det senare fallet inte nödvändigtvis motsäger den i de två tidigare. Enligt honom skulle de motsatta bedömningarna grundas i att den uppkomna förmögenhetsskadan skilde sig åt i de olika fallen. Detta på grund av att det rörde sig om olika slags fordringar. I socialhjälpsfallen var det när gärningsmannen, till följd av de bedrägliga uppgifter denne lämnat, mottagit den felaktigt

[83] En, i det här sammanhanget, intressant parantes är att föredraganden i HD kom till motsatt ståndpunkt, med hänvisning till skattebrottets skyddsintresse. Denne hänvisade till förarbetena till skattebrottslagen, där det uttalades att skattebedrägeri är att se som ett slags förmögenhetsbrott och att straffstadgandet främst avser att skydda staten mot förmögenhetsskada. Vidare förde föredraganden ett resonemang om att skadestånd skulle åläggas de dömda på grund av de stora skador denna typ av brottslighet vållade samhället. Sammantaget tycks argumentationen vara starkt präglad av ändamålshänsyn och läran om skyddat intresse.

utbetalade hjälpen som fordringen uppstått, medan fordringen i skattefallet uppstod redan när de skattepliktiga inkomsterna intjänades. I de förra fallen uppkom således fordringen genom det begångna brottet, medan den i det senare redan existerade när den brottsliga gärningen företogs.

Andersson drar paralleller till kontraktsrätten och pekar på att skadestånd vid ett kontraktsbrott endast aktualiseras om part lider någon skada utöver den som utgörs av den bristande prestationen. Den lidande parten har rätt att begära *fullgörelse* av den avtalade förpliktelsen, men kan inte välja mellan fullgörelse och skadestånd. Med andra ord krävs det, för att skadestånd ska aktualiseras, att den uteblivna fullgörelsen orsakat kostnader eller uteblivna intäkter; endast det faktum att fullgörelsen uteblivit berättigar inte till skadestånd.

Enligt Andersson är brottet skattebedrägeri att likna vid ett kontraktsbrott, i och med att gärningsmannen underlåtit att betala den skatt som staten redan från och med intjänandet av de skattepliktiga inkomsterna, var berättigad till. Det är därför i hans mening logiskt att staten i dessa fall inte kan välja om den vill kräva fullgörelse – betalning av den fordring som redan existerar – eller skadestånd, eftersom det aldrig står kontraktspart fritt att välja mellan dessa två alternativ.

För övriga bedrägeribrotts del, inklusive socialhjälpsbedrägerierna, är det själva bedrägeriet som ger upphov till fordringen, och det står således klart att brottet vållar en ren förmögenhetsskada. Att i dessa fall tillämpa 2 kap 2 § SkL är därför, enligt Andersson, helt naturligt. Anderssons slutsats blir att utgången i NJA 2003 s 390 inte utgör bevis för att HD ändrat ståndpunkt i fråga om tillämpligheten av 2 kap 2 § SkL, i de fall där den genom brott uppkomna fordringen regleras i särskild lagstiftning.[84]

Schultz anser HD:s bedömning i 2003 års fall vara ”intuitivt rimlig”. Han menar att det vore märkligt om staten fick möjlighet att driva in skattefordringar på civilrättslig väg, när så redan kan ske tvångsvis genom det, utförligt reglerade, skatterättsliga systemet.[85] Han godtar vidare de skäl som HD anger, att lagstiftaren övervägt att införa bestämmelser om skadeståndsskyldighet i skattelagstiftningen men avstått och att de skilda

[84] Andersson, *Skattefordran och skadefordran*, s 2 f.
[85] Schultz, s 659.

preskriptionsfristerna för skattefordringar och skadeståndsfordringar skulle utgöra ett rättssäkerhetsmässigt problem om staten fritt kunde välja mellan skatterättsliga och skadeståndsrättsliga bestämmelser.

Å andra sidan framhåller han att det även finns skäl som talar för motsatt ståndpunkt, det vill säga att HD borde ha bedömt 2003 års fall på samma sätt som socialhjälpsfallen. Dessa skulle enligt Schultz vara att det i samtliga fall rör sig om förluster som orsakats staten genom brott. Dessutom leder en bokstavstrogen tolkning av 1 kap 1 § SkL till att det är SkL som ska tillämpas om inget annat är föreskrivet.[86]

Schultz ifrågasätter dock lämpligheten i att låta sådana här – i hans mening ytliga – resonemang ligga till grund för normkonflikter av aktuellt slag. Han förespråkar en normativ diskussion, som tar sikte på de mest grundläggande värderingarna i det skatterättsliga respektive skadeståndsrättsliga systemet, som utgångspunkt för bedömningen.[87]

4.3 Diskussion

Utgår man från de två förstnämnda fallen, NJA 1975 s 675 och NJA 1978 s 234, tycks HD:s ståndpunkt vara klar; 2 kap 2 § SkL är generellt tillämplig vad gäller ansvar för ren förmögenhetsskada som vållats genom brott och åsidosätts således inte av andra lagregler som reglerar ersättningsskyldighet för sådan skada, såvida dessa regler inte är av skadeståndsrättslig karaktär och därför utgör lex specialis i förhållande till SkL. Betraktas fallen tillsammans med det senare, NJA 2003 s 390, där HD gjorde en totalt motsatt bedömning, förefaller rättsläget dock vara mer osäkert. Den naturliga frågeställningen blir varför HD ansåg sig kunna sätta socialhjälpslagens men inte skattebetalningslagens regler ur spel med hjälp av 2 kap 2 § SkL.

Beträffande utgången i 2003 års fall är det lätt att se Anderssons poäng. De paralleller han drar mellan skattskyldighet och kontraktuella förpliktelser framstår som logiska. Lika lite som en ”vanlig” kontraktspart kan välja mellan skadestånd och fullgörelse, borde staten kunna få göra det när en skattskyldig inte betalat vad han är skyldig.

[86] Schultz, s 656.
[87] Schultz, s 657.

När det gäller att särskilja detta fall från de tidigare verkar Andersson närmast bygga sin argumentation på en orsakssambandsdiskussion. Hans resonemang grundas i det faktum att fordringarna uppkom vid olika tidpunkter och att det i skattemålet, till skillnad från de andra fallen, de facto inte var den brottsliga gärningen som gav upphov till fordringen. Det är förvisso sant, men faktum kvarstår att det i alla tre fallen var den brottsliga gärningen som gav upphov till *skadan*.

Liksom Schultz påpekar har staten, i alla tre fallen, vållats ren förmögenhetsskada genom brott. Ur det perspektivet torde det vara mindre intressant om skadan består i en kostnad i form av felaktigt utbetalat belopp eller en förlust i form av icke inbetalat belopp. Skulle utgången i 2003 års fall grundas i en brist på orsakssamband hade det ju dessutom varit mer logiskt om man tillämpat 2 kap 2 § SkL, men underkänt skadeståndsanspråket. Oavsett vad framstår Anderssons resonemang som så pass avancerat att det, om det i realiteten legat till grund för HD:s domslut, lämpligtvis borde redovisats öppet i domskälen.

Utöver det faktum att förmögenhetsskadan i alla tre fallen orsakats genom brottslig handling, har fallen det gemensamt att den med SkL konkurrerande lagstiftningen i samtliga fall tar speciella hänsyn till den enskilda parten. Den aktuella lagstiftningen innehåller nämligen regler som är förmånligare för den betalningsskyldige än de som gäller för ”vanliga”, civilrättsliga fordringar. Schultz framhåller att det skulle vara märkligt att låta staten få möjlighet att välja dessa strängare civilrättsliga regler i skattemål, på grund av att det finns en separat ordning för att tvångsvis driva in skatt. Det förefaller vara en riktig bedömning.

Man skulle emellertid även kunna argumentera för att det *generellt* är märkligt att låta staten välja att åberopa civilrättsliga regler om det på området finns specialregler som syftar till att ta särskilda hänsyn till enskild. Sådana regler existerar ju i stor utsträckning i relationen mellan stat och enskild just för att balansera statens naturliga maktövertag. Något helt annat gäller för civilrätten, där det som regel rör sig om jämlika parter.

Vidare motiverar HD sitt avsteg i 2003 års fall från tidigare praxis med att betalningsansvaret i skattelagstiftningen är väl reglerat och att det därför inte vore

lämpligt om staten tillerkändes en alternativ väg för att driva in sina skatterättsliga anspråk. Som framhållits ovan synes det olämpligt med sådana alternativa vägar för staten att ta tillvara sina anspråk.

Om anledningen till att 2 kap 2 § SkL inte skulle tillämpas i den sorts fall det här är fråga om, är att den konkurrerande lagstiftningen är detaljerad och välreglerad, kan det dock tyckas märkligt att staten faktiskt tilläts åberopa SkL:s bestämmelser i socialhjälpsfallen. Även i dessa fall var den konkurrerande lagstiftningen detaljerad och innehöll regler som tog sikte på just återbetalning av socialhjälp som felaktigt utbetalats till följd av att hjälptagarens medvetet lämnat osanna uppgifter.

Det är vidare förvånande att HD, i bedömningen av om en konkurrerande lagstiftning ska ges status som lex specialis i förhållande till SkL eller ej, över huvud taget tar hänsyn till lagstiftningens grad av detaljering. Detta eftersom man i 1978 års fall klargjorde att endast skadeståndsrättslig lagstiftning kan ha sådan status.

Slutligen anför HD skälet att det vore olämpligt att låta ställföreträdare för juridiska personer bli skadeståndsskyldiga till följd av de olika preskriptionstider som gäller för skatterättsliga och skadeståndsrättsliga fordringar. Detta skulle kunna resultera i att ställföreträdaren blev skadeståndsskyldig för belopp som inte gick att återkräva av den juridiska personen. Detta – tillsammans med det faktum att lagstiftaren av samma anledning övervägt men avstått från att införa skadeståndsansvar i skattebetalningslagen – framstår som det tyngsta skälet till utgången i 2003 års fall.

Hänsyn till rättssäkerheten synes här ha spelat en avgörande roll, vilket får respekteras. Emellertid kan det även i detta sammanhang ifrågasättas hur stor skillnaden är i jämförelse med omständigheterna de tidigare fallen. I 1978 års fall ansåg inte HD specialagstiftningens förmånliga regler om bl.a. preskriptionsfrist utgöra något hinder för att åsidosätta den till förmån för SkL. Man hävdade att tillbörliga hänsyn kunde tas inom ramen för SkL:s jämkningsregler. Man kan undra om inte de oönskade effekterna av att låta SkL bli tillämplig i 2003 års fall också skulle kunna lösas den vägen.

Dessa rättsfall utgör ytterligare exempel på den ovilja HD synes hysa mot att utförligt redogöra för sina resonemang i skadeståndsrättsliga frågor. Omständigheterna i de tre

fallen framstår som tillräckligt lika varandra för att man skulle kunna efterfråga en utförlig motivering till de motsatta sluten. Det förekommer ingenting av det slaget i domskälen.

En rad – i och för sig beaktansvärda – skäl har anförts till stöd för domslutet i 2003 års fall, men målet ger inte någon vidare vägledning i frågan hur liknande normkonflikter kommer lösas i framtiden. Sett mot bakgrund av HD:s klara uttalande i 1978 års fall, beträffande vilken slags lagstiftning som kan få företräde framför SkL, får väl NJA 2003 s 390 närmast betraktas som ett undantag, grundat på fallets speciella omständigheter. Som ovan antytts kan det enligt min mening emellertid ifrågasättas hur speciella dessa i själva verket är.

En avslutande tanke är att behovet av denna slags undantag möjligen skulle kunna minska om domstolarna började ta mer ändamålshänsyn i skadeståndsrättsliga mål, på så sätt som tidigare argumenterats för i det här arbetet. Rymmer den skadeståndsrättsliga bedömningen fler ändamålsöverväganden torde det också bli lättare att beakta särskilda omständigheter i det enskilda fallet.

5. Sammanfattning och slutsats

Huvudregeln inom svensk skadeståndsrätt är att den som orsakat ren förmögenhetsskada genom brott ansvarar för skadan. Denna huvudregel återfinns i 2 kap 2 § SkL. Det finns inga uttryckliga motiv till bestämmelsen i lagens förarbeten. Emellertid är det ett obestritt faktum att det finns ett större behov av en ansvarsbegränsning i samband med rena förmögenhetsskador än person- och sakskador. Detta på grund av de ekonomiska följderna av ett handlande kan bli både omfattande och svåröverskådliga. Att ansvarsbegränsningen har utformats som ett krav på brottslig gärning har att göra med det nära sambandet mellan straff och skadestånd som funnits historiskt i den svenska rättsordningen.

Det finns undantag ifrån huvudregeln i utvidgande riktning; utomobligatorisk skadeståndsskyldighet för ren förmögenhetsskada kan i vissa fall uppstå utan samband med brottslig gärning. Det rör sig dels om områden som specialreglerats i lag, dels om i

praxis fastställda undantag. Gemensamt för den senare kategorin är att det har rört sig om situationer där förhållandet mellan parterna gränsat mot det kontraktuella.

Vid en komparativ jämförelse finnes de flesta Europeiska rättsordningar ha någon form av begräsning beträffande utomobligatoriskt ansvar för ren förmögenhetsskada. Det relativt rigorösa kravet på samband med brottslig gärning som återfinns i svensk rätt framstår dock, ur ett internationellt perspektiv, som något tämligen unikt.

Vad gäller begräsningar i omfattningen av 2 kap 2 § SkL kan följande slutsatser dras. Den i Tyskland grundade läran om skyddat intresse har fått successivt allt större genomslag även i den svenska skadeståndsrätten. Att ansvaret för genom brott vållad ren förmögenhetsskada ska begränsas med hjälp av denna lära anges i förarbetena och torde idag inte längre vara ett speciellt kontroversiellt påstående. Stöd för detta går att finna i såväl praxis som doktrin.

Hur läran ska tillämpas är inte fullt lika klart. Förmodligen sker detta genom att låta det skyddade förmögenhetsintresset och den ersättningsberättigade kretsen fastställas genom att ta hänsyn till det överträdda straffstadgandets skyddsintresse. Vägledning i detta torde till viss del stå att finna i de processrättsliga målsäganderegelerna. Identifikationen av ett straffbuds skyddsintresse kan ske genom studier av den straffrättsliga läran om skyddsintressen, BrB:s systematik samt framför allt förarbetena till den överträdda regeln.

Vad så gäller tillämpligheten av 2 kap 2 § SkL kan slutsatsen dras att bestämmelsen som huvudregel är tillämplig, men liksom övriga bestämmelser i SkL kan åsidosättas av specialreglerad lagstiftning. Detta i linje med SkL:s portalstadgande och principen om lex specialis. Utifrån praxis på området torde huvudregeln kunna utläsas att de special-reglerade bestämmelserna bör vara av skadeståndsrättslig art för att vinna företräde framför den i 2 kap 2 § SkL. I undantagsfall kan dock även annan slags lagstiftning konkurrera ut bestämmelsen. Detta om bestämmelserna i fråga tar sikte på den fordring som den brottsliga handlingen gett upphov till och det föreligger särskilda skäl. Vad som utgör sådana särskilda skäl är fortfarande något oklart.

Sammanfattningsvis blir svaret på frågan, hur utomobligatoriskt skadeståndsansvar för ren förmögenhetsskada som vållats genom brottslig handling begränsas i gällande svensk rätt, följande. Sådant ansvar begränsas dels av det överträdda straffstadgandets skyddsintresse, dels av eventuella särskilda skäl som leder till att de skadeståndsrättsliga bestämmelserna sätts ur spel av konkurrerande lagstiftning som reglerar den genom brottet uppkomna fordringen.

KÄLLFÖRTECKNING

OFFENTLIGT TRYCK

Proposition 1972:5

Proposition 1976/77:121

RÄTTSPRAXIS

NJA 1912 s 144

NJA 1916 s 329

NJA 1925 s 85

NJA 1935 s 300

NJA 1973 s 165

NJA 1975 s 675

NJA 1976 s 458

NJA 1978 s 234

NJA 1980 s 383

NJA 1982 s 307

NJA 1987 s 692

NJA 1989 s 796

NJA 1991 s 138

NJA 1994 s 709

NJA 2000 s 325

NJA 2001 s 627

NJA 2001 s 878

NJA 2003 s 390

NJA 2005 s 608

NJA 2008 s 861

DOKTRIN

Litteratur

Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, Iustus Förlag AB, Göteborg 1993.

von Bar: *The common European law of torts, volume one*, Oxford University Press, Oxford 1998.

von Bar, *The common European law of torts, volume two*, Oxford University Press, Oxford 2000.

Bengtsson och Strömbäck, *Skadeståndslagen*, 3 u, Norstedts Juridik AB, Vällingby 2008.

Bernitz, *Otillbörlig konkurrens mellan näringsidkare – det glömda rättsområdet*, Festskrift till Jan Hellner, P A Norstedt & Söners Förlag, Malmö 1984.

Dufwa, *Skyddat intresse, ren förmögenhetsskada och andra skadeståndsrättsliga spörsmål i ett internationellt perspektiv*, Festskrift till Sveriges advokatsamfund 1887-1987, Norstedts förlag, Falköping 1987.

von Eyben och Isager, *Lærebog i erstatningsret*, 5 u, Jurist- og øgonomforbundets forlag, Köpenhamn 2003.

Hellner och Radetzki, *Skadeståndsrätt*, 7 u, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2006.

Heuman, *Målsägande*, P A Norstedt & Söners förlag, Stockholm 1973.

Kleineman, *Ren förmögenhetsskada – särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart*, Juristförlaget, Stockholm 1987.

Nygaard, *Skade og ansvar*, 3 u, Universitetsforlaget, Bergen 1985.

Winroth, *Om Skadestånd*, Norstedt, 2 u, Uppsala 1907.

Artiklar

Andersson, *Skattefordran och skadefordran*, PointLex 3/11 2003.

Bengtsson, *Skadestånd utom kontraktsförhållanden 2001-2003*, SvJT 2004 s 829.

Hellner, *Behöver vi en ny skadeståndslag?*, JT 1995/96 s 282.

Kleineman, *Ren förmögenhetsskada vid brott – det "klara" ansvarsområdet?*, JT 1989/90 s 650.

Schultz, *Skadeståndsrätt och skatterätt*, JT 2003/04 s 653.